

Robijn Tilanus

# Rubato



*Rubato* is een Italiaans woord. Het betekent ‘gestolen’ of ‘bestolen’.  
Waarom noem ik dit album *Rubato*?

## Rubato in de muziek

*Rubato* is een term uit de muziek. Je gebruikt het woord *rubato* wanneer de ene toon ‘steelt’ van de andere toon: de ene toon speel je nét iets langer dan het notenschrift aangeeft, en de daarop volgende toon nét iets korter. Vergelijk het maar eens met een vel ruitjespapier. Pak een potlood en verdeel daarmee alle ruitjes in vieren door er een rechtopstaand kruis in te zetten. Vervolgens verdeel je je nieuwe, kleinere ruitjes weer in vieren. Daarna verdeel je de aldus verkregen ruitjes nog eens in vieren. Enzovoorts. Hoe lang je hier ook mee doorgaat, hoe klein je de ruitjes ook maakt, nooit zal je zo een vloeiende, golvende lijn voortbrengen: altijd blijf je die rechte hoeken houden. *Rubato* is alsof je tóch een vloeiende lijn over dat ruitjespapier trekt.

Zo is het ook met ons notenschrift. Dat is duidelijk niet ontworpen om *rubato* weer te geven. Je kunt de noten korter maken, bijvoorbeeld twee, drie, vier of meer keer korter. Daardoor worden als het ware de ‘ruitjes steeds kleiner’. Maar hoe klein je de ‘ruitjes’ ook maakt, het blijven ‘ruitjes’. *Rubato* spelen is net alsof je een vloeiende lijn trekt over een vel ruitjespapier: in de muziek moet de ene noot dan een beetje ‘stelen’ van de andere noot.

Als je improviseert, ben je niet met notenschrift bezig: daardoor zijn improvisaties bij uitstek geschikt voor *rubato*. Ik ben zelf erg dol op *rubato* spelen. Wat ik vooral leuk vind: mijn linkerhand, die de begeleiding speelt, in de maat houden (volgens het 'ruitjespapier' van het notenschrift), en dan met mijn rechterhand er vrij, *rubato*, een melodie overheen spelen. Zo kan de expressiviteit van de melodie enorm toenemen. En zo'n manier van spelen geeft een ongelofelijk vrij en heerlijk gevoel in je hele lichaam. In dit album pas ik deze manier van spelen vaak toe.

In de westerse klassieke muziek kwam deze manier van *rubato* spelen vroeger vaak voor. Een leerling van Frédéric Chopin schrijft bijvoorbeeld: 'Ik leerde het ware geheim van tempo *rubato*, waarbij de begeleiding onverstoorbaar de maat handhaaft, terwijl de melodie speelse capriolen uithaalt, versnellend dan wel vertragend, om vroeg of laat terug te vallen op de basis puls.' En Carl Philipp Emanuel Bach, een zoon van Johann Sebastian Bach, antwoordde op de vraag hoe het toch kwam dat zijn spel zo expressief klonk: 'Dat komt doordat ik mijn linkerhand altijd strak in de maat houd, terwijl ik met mijn rechterhand *rubato* speel.' Vandaag de dag horen we deze vorm van *rubato* echter bijna nooit meer in de Westerse klassieke muziekwereld. Vrijwel geen enkele hedendaagse klassieke pianist speelt Chopin met het *rubato* waar zijn leerlingen van getuigen. In Afrikaanse muziek komen we deze vorm van *rubato* nog wél vaak tegen. Meestal verdeeld over verschillende instrumenten: de meeste instrumentalisten houden de puls vast (oftewel: ze spelen volgens het 'ruitjespapier'), terwijl

de solist daar dan vrij, *rubato*, overheen zweeft. Ook in Zuid-Amerikaanse muziek, in de jazz en in veel popmuziek (muzieksoorten die hun oorsprong in Afrika hebben) horen we volop deze vorm van *rubato*.

Ik vind het heerlijk om deze vorm van *rubato* tijdens mijn workshops aan anderen te leren. En ik houd ervan om deze vorm van *rubato* in mijn piano-spelen te laten horen. Ik hoop dat jij, luisteraar, er net zo van zult genieten!

## Rubato in deze vreemde tijd

Dit album is ontstaan in de maanden april tot oktober 2020. Een van de meest bizarre tijden van ons aller leven. Wij allen zijn wereldwijd door de maatregelen *rubato* van miljarden omhelzingen van mens tot mens, die zo helend en troostrijk kunnen zijn. We zijn allen wereldwijd *rubato* van nog veel en veel meer...



# Rubato on caring wings

In de periode dat ik dit album aan het opnemen was, maakte ik een heftig incident mee. Simon, een jonge, veelbelovende cellist, zachtaardig van karakter, hooggevoelig en hoogbegaafd, kwam in mijn leven als leerling en werd al snel ook een vriend.

Hij had het moeilijk in zijn leven. Hij kwam onder behandeling van de psychiatrie. Daar kreeg hij gedwongen psychofarmaca voorgeschreven. Bij de dosering werd geen rekening gehouden met zijn hooggevoeligheid.

De psychofarmaca hadden als bijwerking dat hij geen cello meer kon spelen. Cello, niet alleen zijn vak, ook zijn dagelijkse uitlaatklep voor al zijn gevoelens. Zonder deze uitlaatklep kropten zijn emoties zich op. Het lukte hemzelf, zijn moeder, zijn vriendin, zijn beste vriend, zijn broer en ook mij niet, om tot zijn psychiaters door te laten dringen hoe erg dit voor hem was.

Een andere bijwerking van de psychofarmaca was: bewegingsonrust en agressie. Elke dag, nadat zijn psychofarmaca waren toegediend, voelde hij woede in zich opkomen. De ene dag was die woede veel sterker dan de andere dag. Meestal lukte het hem om te wachten totdat dat gevoel van woede na een paar uur vanzelf was verdwenen. Maar soms lukte dat niet, en dan kreeg hij een woedeaanval. Tijdens zo'n woedeaanval was hij compleet van de wereld. Eerst richtte hij zijn woede op voorwerpen. Daarna ook op mensen.

En toen, op een dag, volkomen onverwacht, richtte zijn woede zich op mij. Hij herkende mij niet en wist totaal niet wat hij deed toen hij, watervlug, een enorme pluk haar uit mijn hoofd trok, en daarna met zijn sterke handen mijn keel dichtkneep. Er kwam een piepend geluid uit mijn keel dat ik alleen van misdaadfilms ken. Ik dacht: dit is het einde. Ik keek de dood in de ogen. Simon, de zachtaardige! *Rubato* van zichzelf.

Toen het voorbij was, ben ik naar huis gegaan en achter de piano gaan zitten om te improviseren. De eerste klanken die uit mijn handen rolden, waren duister en zoekend, vol verbijstering en onbegrip. Daarna was er stilte. Toen kwam er een golf van klanken vol pijn, verdriet, woede, frustratie... Daarna weer stilte. Zo ging dat door.

En toen, langzaam maar zeker, uit het niets, ontstond er een melodie. Een melodie vol troost. De melodie herhaalde zich, en bleef zichzelf herhalen. Telkens met kleine variaties. Het was alsof een gevoel van troost en loutering door mij heen stroomde, naar mijn handen, om daar muziek te worden. Ik bleef spelen en spelen omdat ik voelde hoe dit mij troostte en hielp. Het was alsof ik door de muziek werd opgetild en gedragen – *on caring wings*.

En zo kwam ik uiteindelijk uit bij een gevoel van dankbaarheid. Immense dankbaarheid. Omdat ik nog leef. Ik ben er nog! Het voelde als een wake-up call: Robijn, je mag nog leven, je mag nog pianospelen – maak er wat van!

Dit pianospelen was cruciaal voor mij om het gebeurde te verwerken en een plek te geven.

Later beluisterde ik de opname van mijn improvisatie. Ik knipte het duistere begin eraf en gaf later nog twee knippen om de opname, die oorspronkelijk een half uur duurde, korter te maken. Verder liet ik de opname helemaal intact. Het is het laatste nummer van dit album geworden.



Dit album draag ik op aan Simon en aan iedereen die zich op wat voor manier dan ook *rubato* voelt. Ik hoop dat de muziek je mag optillen en dragen – *on caring wings*.

Om privacy-redenen is Simon een gefingeerde naam.